

PROVINCIAAL PROJECT

Bij het van de grond brengen van het door het Platform op gang te brengen Stimuleringsproject is opnieuw een stap gezet. Het bureau Cultuurland kreeg van het provinciaal bestuur de opdracht, aan de hand van het door het Platform samengestelde voorstel voor financiering te zorgen. Het voorstel beoogt de toepassing van de Friese rassen en Gewassen verder op gang te brengen. Hiertoe zal een aanjager worden aangesteld. Meer hierover in het volgende nummer van OER.

LEVEND ERFGOED DAGEN

De jaarlijkse Monumentendagen op 8,9 en 10 september staan in het teken van het levend erfgoed. Met Fries levend erfgoed wordt in Fryslân hier ook aan deelgenomen.

- De Friese Hoenderclub verzorgt op zaterdag 9 september uitleg over het bij Vijversburg in Tytsjerk gevestigde fokcentrum van de grote **Friese hoenders**. Bovendien worden er schilderijen van Friese hoenders gemaakt.
- Het Werkverband Friese Rassen demonstreert op zaterdag 9 september in het Fries Landbouwmuseum Felling 6 te Leeuwarden haar werkzaamheden. Hierbij wordt ook de door de organisatie in stand gehouden **aardappelcollectie** getoond.
- De Kaasboerderij Langelaan, Markeweg 138 in Blesdijk, toont **Friese melkschapen**. Ook kan een kijkje in de boerderij worden genomen. 10.00-15.00 uur.
- Bij Fokke van der Bij, Pauloane 39 in Harkema, kan worden deelgenomen aan een **schapendrijverij** met Drentse heideschapen. 10.00-1300 uur.

- In de Dorpsboerderij, De Slús 9 in Friesche Palen, wordt vlees van **Fries Hollands- en Fries Roodbonten** verkocht.
- Bij Louwsmar, Rustenburgerweg 13 Tytsjerk, worden **Fries- Hollandse en Friese Roodbonten** getoond. Er is vlees te koop.

BOOMWAL ALS APOTHEEK

Op 8 oktober a.s. organiseert het Platform Friese Rassen en Gewassen in samenwerking met het Fries Landbouwmuseum een bijeenkomst over 'Boomwal als apotheek'.

Veehouders in Achtkarspelen zijn met een werkgroep bezig hun houtwallen te verrijken met 1700

'eetbare' bomen, struiken en planten. Dit moet de gezondheid van hun dieren verbeteren en de biodiversiteit stimuleren.

De boeren hebben ontdekt dat de (verrijkte) houtwallen dienen als natuurlijke apotheek voor zelfmedicatie van hun vee. Als de dieren naast gras ook bladeren en twijgen nuttigen, draagt dit bij aan hun gezondheid.

Op zondag 8 oktober a.s van 14-16 uur informeren deelnemers aan de werkgroep belangstellenden over hun project. De bijeenkomst is in het Fries Landbouwmuseum, Felling 6, 8912 CG Leeuwarden.

OP DE PLUKTUIN IN WIJNALDUM LEREN KINDEREN TUINIEREN

Aan de Alde Leane in Wijnaldum hebben 55 leerlingen van basisscholen hun eigen schooltuintje van 8 vierkante meter. Een gedeelte werd ingezaaid met Reade Krobbe, een droge boon uit de collectie van het Werkverband Friese Rassen. De opbrengst wordt door de kinderen mee naar huis genomen, zodat ze gekookt en gegeten kunnen worden.

Sien Niermeijer die de kinderen begeleidt, maakt gebruik van door het Werkverband verstrekt lesmateriaal, om de kinderen over de bonen te informeren. Het heeft een plek in de mappen die de kinderen gebruiken.

Met de Pluktuin hopen de initiatiefnemers de afstand tussen boerderij en consument kleiner te maken. Het is voor veel inwoners uit de omtrek heel gewoon om er even naar toe te fietsen.

WETTERHOUN - RAS VAN HET JAAR 2023

Het bestuur van de 'Stichting Zeldzame Huisdierrassen' koos de Wetterhoun als ras van het jaar 2023.

De Wetterhoun is van oorsprong voornamelijk een jachthond die werd ingezet op de jacht op bunzingen en otters. Tegenwoordig worden ze nog steeds gebruikt bij de jacht. Het dier werd met zijn robuuste lijf ook graag gebruikt voor de hondenkar. De bestrijding van ongedierte op het erf kun je er rustig aan overlaten. Wie kwaad wil met zijn baas, zal er grote moeite mee hebben. Het dier gaat om deze te verdedigen niemand uit de weg.

Om inteelt tegen te gaan, is de Nederlandse Vereniging voor Stabij- en Wetterhounen in 2010 bij de Wetterhoun gestart met een Outcross-project. Daartoe worden genen van verwante hondenrassen bij de Wetterhoun ingebracht.

Het ras verdient meer houders die aan de hond verknocht raken.

PERIODIEKEN

In de beide laatst verschenen nummers van **Us Fryske Hounen** een tweetal artikelen over hoe de Stabijhoun in Zweden en Finland wordt gehouden. In 2022 werden er in Finland meer pups geboren dan baby's. In Zweden bestaat sinds 1999 de Svenska Stabijhounklubben.

Jan van Berkum beschrijft in de **Fries-Hollandse Koekrant** het Fries-Hollandse ras als een koe met toekomst. Het ras past goed bij veel weiden en een seizoensgebonden afkalfsysteem. Het kan ook goed uit de voeten met vele andere bedrijfssystemen.

In de **Nieuwsbrief** van het Frysk Melkskiepe-stamboek een mededeling over thuiskeuringen. Voor een goede voorbereiding moeten de te keuren ooien met een goed gevulde uier apart worden gezet.

Het verschil tussen verwantschap en inteelt wordt uiteen gezet in de **Nieuwsbrief** van de Stichting Roodbont Friese Vee. Verwantschap is de mate waarin dieren verwant aan elkaar zijn. Inteelt ontstaat als dieren die verwant zijn met elkaar paren.

Evert de Vries beschrijft in **De Zwartbles** hoe hij zich met zijn schapen voorbereidt op een keuring. Eén van de onderdelen is het keuringsklaar maken. Hij begint 4 tot 6 weken van te voren met het oefenen van de dieren die nog nooit op een keuring zijn geweest. Hij traint eerst de oilammeren, stress is uit den boze.

In de **Nieuwsflits** van Vreekens' Zaden een artikel over hoe je regenen of beregenen optimaal benut. Hij geeft tips over hoe je schaarse regen in droge gebieden vasthoudt.

Harm Jan Brink schrijft in het **Contactblad** van de Friese Hoenderclub dat de blauwe kleurslag van het Friese hoen, waaraan het nummer gewijd is, vooral veel over de tong gaat omdat de leden het stiekem een hele mooie kleur vinden.

De Nederlandse Landgeit meldt hoe op 19 augustus de Landgeiten Fokkersclub Fryslân bij de Spitkeet te Harkema haar jaarlijkse keuring houdt. En dat voor de 25e keer, een jubileum dus. Jongeren kunnen bij deze keuring al dan niet verkleed een geit of bok op feestelijke wijze voorbrengen of een kunstje laten doen.

DE WAARDE VAN OEROUDE LANDBOUWGEWASSEN

Van de duizenden soorten landbouwgewassen waar mensen vroeger van leefden, zijn er nog maar negen die wereldwijd het hoofdbestanddeel van ons voedsel vormen. De helft van onze calorieën komt van drie planten: tarwe, mais en rijst. Als we aardappel, gerst, palmolie, suikerbiet en suikerriet mee rekenen, kom je op negen planten die 75 procent van onze calorieën leveren.

Wat we kopen en eten is wereldwijd steeds meer gelijk. Ons dieet is in een paar decennia onherkenbaar veranderd. Dat komt met name door de Groene Revolutie die vooral na de Tweede Wereldoorlog op stoom kwam. De helft van alle kazen wordt gemaakt met een enzym van één bedrijf, de meerderheid van de zaadhandel is in handen van slechts vier bedrijven.

Een voorbeeld zijn de vier *tarwesorten*. Hun genenpool is beperkt. Dat geldt niet voor de drie tarwerassen die in de collectie van het Werkverband voorkomen: de Japhet Zomertarwe, de Wilhelmina Tarwe en de Witte Emmertarwe. Theo Bastiaans die deze soorten aan het Werkverband beschikbaar stelde heeft er nog veel meer.

De oudste afbeelding van Wilhelmina Tarwe

IN KOALTSJE FJOER, IN BEAN EN STRIE

In koaltsje fjoer, in bean en in strie soene te fjildûntdekken. Doe kamen se foar in sleat. Hoe moast it no?

De strie wist rie. Dy gong dwers oer de sleat hinne lizzen, krekt as in brêge. Dêr moasten de beane en it koaltsje fjoer oer hinne rinne. Earst de bean. Dy kaam feilich en wol oan de oare kant. Doe it koaltsje fjoer. Mar och heden, yn 'e midden baarnde de strie stikken en it koaltsje fjoer dat foel yn 'e sleat. Doe lake de bean sa bot, dat hy barste dêrfan yn twaen. Letter ha se dy beide helten wer oaninoar naaid, mar eltsenien kin noch sjen wêr't dat gebeurd is, want der bleau in groede fan oer.

Folksferhaal ferteld troch Tsjipke Zandstra

BIJKE

Tjibbe Hooghiemstra & Douwe Kootstra trokken met een stabij en hun voorstelling 'Bijke' door Fryslân. In het Nederlands vertaald, verscheen van de tekst van hun programma een boekje. Hooghiemstra maakte de afbeeldingen, Kootstra schreef de teksten. Een stabij eet het allerliefst roggebrood, staat in het geschrift. Dit is nodig om roggebrood zelf te maken: 500 gram roggevlokken; 65 gram tarwezemelen; 465 gram kokend water; éénéederde eetlepel stroop; 7 gram zout.

SJOUKE EN FOLKERT KIESTRA HALDE FRYSKE KIJ

Op in terp by Wyns, in ein fan 'e dyk ôf, buorkje sûnt koart op 54 bunder swiere klaaigrûn heit Sjouke en soan Folkert Kiestra. It lân leit as in húskavel, opdield yn lytsere stikken om it bedriuw hinne. Beide binne nei Wyns ta set, om't it lân yn Poppenwier dat hja bebuorken te fier útmekoar lei. Hja melke fiifenyftich kij, fjirtich Frysk-

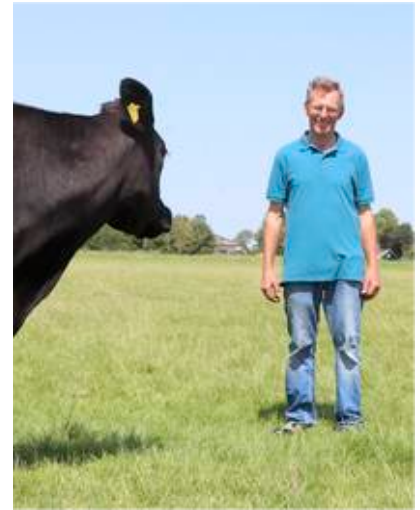
Hollânske en fyftsjin Fryske Readbûnten. It jier-gemiddelde is 5419 kilo molke mei 4,39 prosint fet en 3,47 prosint aaiwyt. Beide boeren wurkje allinne mei Frysk-Hollânske en Frysk Readbûnte bollen. Yn it ferline waarden ek Holsteins brûkt, mar dy pasten net op it ekstensive bedriuw.

De kij rinne trije oant fjouwer dagen op in persiel. It bedriuw is sûnt 1999 alhiel *biologysk*. It wie mar in lytse stap, pake Kiestra wie der al mei begûn. In molkko wurdt op jierbasis, ynklusyf foar foar jongfee, fuorre mei 700 kilo krêftfoer.

De reade kleur is op oanstean fan Hessel Bouma yn it beslach kommen troch it brûken fan Surfenne Jetze.

Gjin wûnder dat de Stifting Readbûnt Fee en de Feriening foar it Frysk Hollânsk Fee op sneon 8 july l.l. har *Fokkersdei* by de Kiestra's hâlden. De swarte en reade kij waarden mei sin besjoen en beoardiele. Nei de lunch waarden de leden ynljochte oer de nije aktiviteiten fan beide organisaasjes.

Afbeeldingen: Sjouke Kiestra mei de Readbûnte en Folkert Kiestra mei de Swartbûnte

SCHOONE VAN IEPHOF

Dit ras is vermoedelijk begin twintigste eeuw ontstaan op de kwekerij Iephof van de familie Bosgra te Burgum. De appel is op diverse plaatsen in de provincie gevonden. Waar ze voorkomen, heeft Bosgra waarschijnlijk de bomen geleverd. Het ras is langzamerhand enigszins bekend geworden en verspreid.

De Schoone van Iephof heeft de neiging tot overproductie, waardoor toppen van takken door het gewicht van de vruchten breken. Vruchtverdunding in een jong stadium kan dit euvel verhelpen. De vruchten zijn ongeveer eind september plukrijp. Ze zijn in ieder geval tot begin december bewaarbaar.

VERKENNING LEVERT MEER INTERESSANTE RESULTATEN

In vorige afleveringen van OER werd verslag gedaan van de resultaten van een door het Platform uitgevoerde verkenning. Diverse organisaties werd gevraagd of en hoe ze de toepassing van Friese rassen of gewassen wilden bevorderen. Enkele resultaten:

PIET VELLINGA, VOORZITTER FRIESE BOERDERIJENSTICHTING

Aan het begin van het gesprek wordt een onderscheid gemaakt tussen het niet-levend en het levend Fries erfgoed. De boerderijenstichting richt zich op het eerste, het Platform Friese Rassen en Gewassen op het laatste.

Beide werken aan het agrarisch erfgoed.

Om hun positie in de maatschappij en bij de politiek te versterken, zouden beiden bottum up een wijze van samenwerking kunnen aangaan. De vraag is of betrokkenen dit, om de positie van de zorg voor het agrarisch erfgoed te versterken, van belang vinden. Is dit zo, dan kan dit later organisatorisch in een lichte federatieve vorm worden gegoten.

Een andere mogelijkheid is deze samenwerking te zoeken door deelname aan het Platform Monumenten Fryslân. Alleen al de naam maakt duidelijk, dat dit minder voor de hand ligt. Het agrarisch erfgoed kan maar ten dele als monumentaal worden beschouwd. Samenwerking tussen de organisaties die zich allen richten op het agrarisch erfgoed resulteerde enige tijd geleden in enkele nummers van een gezamenlijk tijdschrift. Dit bleek geen succes. Eén van de redenen was dat het lezerspubliek teveel uiteen liep.

Samenwerking kan echter ook op andere wijze tot stand komen, door bijvoorbeeld de aandacht die het Landbouwmuseum schenkt aan het levend erfgoed. Er kunnen onder de benaming agrarisch erfgoed gezamenlijke manifestaties of publicaties door de betrokken organisaties gerealiseerd worden. In hun tijdschriften kunnen artikelen verschijnen waarin naar elkaar verwezen wordt. Zo is er meer mogelijk.

HARJAN BRUINING EN LOTTE DAALMAN, WERKZAAM BIJ LIVING LAB TE AKKRUM

Living Lab is een onafhankelijke organisatie, gefinancierd door de provincie Fryslân.

Men werkt aan het adviseren en stimuleren van boeren met name op het terrein van de natuurinclusieve - en kringlooplandbouw.

Daartoe worden ook bijeenkomsten met boeren georganiseerd waar over deze en meer onderwerpen voorlichting wordt gegeven. Zo kwam het ontwikkelen van verdienmodellen aan de beurt. Hierbij werd geen aandacht besteed aan het werken met de Friese rassen en gewassen. Toch zou op zo'n bijeenkomst dit onderwerp aan de orde kunnen komen. Dit kan ook op bijeenkomsten van de zeven collectieven. Living Lab Fryslân gaat met het Kollektivenberie Fryslân en de Landbouwadvisepool een Samenwerkingsverband aan.

Onlangs werden door Living Lab in Baaium bij 12 boeren *voederhagen* aangelegd. Hierbij werd inheems materiaal gebruikt. Bruining weet niet of dit oorspronkelijke houtige gewassen uit de provincie waren. Living Lab geeft één keer in de maand een Nieuwsbrief uit.

Het Platform zou hier ook gebruik van kunnen maken.

DIEUWKE BLAAUW WERKZAAM BIJ DE STREEKBOER

De Streekboer heeft de 30 rassen van het Werkverband in zakjes digitaal in de aanbieding. Eind maart 2023 zijn de Koudumer Boon stam, de Friese Bloemkool en de Friese Gele Woudboon uitverkocht.

De Streekboer staat open voor door het Werkverband aan te leveren producten, die moeten wel een aanvulling op het bestaande aanbod zijn. Bovendien willen ze graag dat nieuwe producenten althans op termijn biologisch gecertificeerd zijn.

GENTECHNIEK

Bij de EEG in Brussel wordt onderzocht of een nieuwe methode van *gentech* die tot op heden verboden is, kan worden toegestaan.

Met nieuwe methoden kunnen onderzoekers erfgoed met precisie veranderen. Er kunnen gericht genbouwstenen worden geplaatst, theoretisch zelfs volledige genen. Defekte genen worden door het verwijderen van foute bouwstenen gerepareerd. Door het verwijderen van genbouwstenen worden hele genen gericht uitgeschakeld. Zou u een gentechnisch veranderde *tomaat* eten, werd aan een steekproef in Duitsland gevraagd. 54% antwoordde met ja, 42% met nee. In de leeftijdsgroep van 18- tot 44jarigen antwoordde 68% met ja, 31% met nee. Dit in tegenstelling tot eerdere enquêtes waarbij een veel groter aantal

onderzochten zich tegen de toepassing van gentechnologie uitspraken. Over de methode bestaan twee tegenover gestelde meningen. De ene partij wil dat de EU het gaat goedkeuren, de andere blijft tegen. De verwachting is dat Brussel besluit elk land afzonderlijk te laten beslissen of de nieuwe methode van gentechniek wordt toegestaan.

HEIN DROST EN BAREND GEHNER WINNEN ZAAD MET BEHULP VAN DE GENENBANK

De zadencollectie van het Werkverband Friese Rassen bestaat uit rassen die in Fryslân ontstaan zijn, zoals de *Berlikumer Ui*. Of die er vroeger geteeld werden en waarvan nog zaad beschikbaar is, zoals de *Sint Jansrogge*.

Omdat het Werkverband mogelijk in Berlikum een reconstructie van een gardeniersbedrijf tot stand brengt, werd onderzocht welke soorten door deze beroepsgroep op de Friese klei verbouwd werden. Dat bleken onder meer pepers, komkommers, paprika's en uiteraard sla en spinazie te zijn. Zaad van deze soorten was in zeer kleine hoeveelheden in de Genenbank te Wageningen nog aanwezig. De rassen werden genoemd in de catalogus van Turkenburg uit 1943. Ze werden opgevraagd. Zouden ze nog kiemkrachtig zijn? Barend Gehner, plantkundedocent bij Van Hall Larenstein in Leeuwarden en Hein Drost, werkzaam bij De Kruidhof in Buitenpost, gingen met het vermeerderen van zaad aan de slag. En met succes! Het betrof onder meer:

Zaad van het halverwege de vorige eeuw gangbare slazaadras *Meikoningin*, het spinaziezaadras *Breedblad Scherpzaad*, de *Grauwe Stamcapucijner* en de komkommer *Amsterdamse Lange Gele*. Er is nu genoeg zaad om het in grotere hoeveel-

heden bij het te reconstrueren gardeniersbedrijf en op andere plekken te gaan verbouwen. Het wordt veilig gesteld door het in de collectie van het Werkverband op te nemen.

Hein Drost met de eerste resultaten

Deze aflevering van OER wordt verstuurd naar die hun abonnementsgeld over 2023 hebben betaald en naar personen die voor vrijstelling van betaling in aanmerking komen.

Retouradres: Heerenweg 26 9262 SG Sumar

Platform Friese Rassen en Gewassen

www.friesehoenderclub.nl

www.nzs.nl

www.zeldzamerassen.nl/
zwartbles-fokkersgroep

www.roodbontfriesvee.nl

www.melkschapen.nl

www.fruitynfryslan.nl

www.baggelhof.nl

www.szh.nl

www.vriendenvanhetoudefruit.nl

www.werkverband-frieserassen.nl

www.frieshollands.nl

www.herbariumfriscum.nl

www.dekruidhof.nl

www.nvsw.nl

www.landgeit.nl